

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

ZAGONETKE KAMENOG DOBA

**DVARKA –
INDIJSKA TROJA**

**EPIKUROV
HEDONIZAM**

**NAGONI I
HUMANITET**

**NE PREDATI SE
PESIMIZMU**

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

02 | 2022. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 NE PREDATI SE PESIMIZMU

Delia Steinberg Guzmán

5 NAGONI I HUMANITET

Branko Zorić

8 EPIKUROV HEDONIZAM

Marta Mihičić i David Brajić

12 DIGITALIZACIJA DRUŠTVA

Julian Scott

14 ZAGONETKE KAMENOG DOBA

Ivančica Krivdić

18 DVARKA – INDIJSKA TROJA

Andrej Praček

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić, Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branko Zorić, Damir Krivdić

Lektura: Vedrana Novović, Branka Žaja

Tehničko uredništvo:

Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

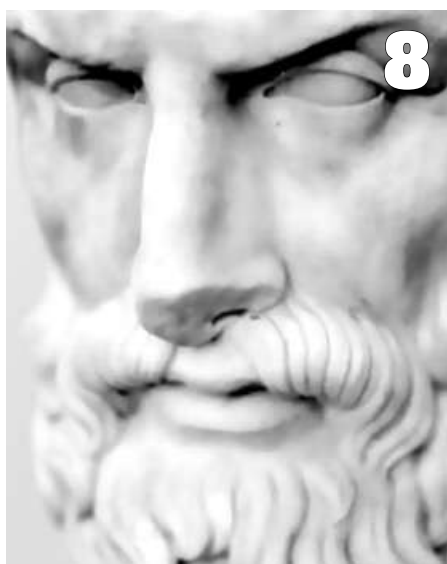
web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

5

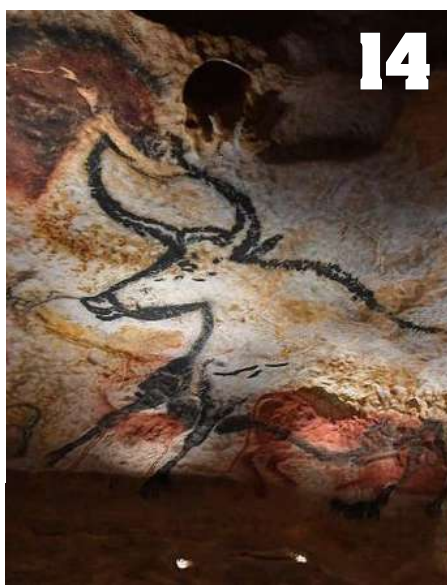
8

12

14

18

Ujeku krize i zabrinjavajućih prognoza budućnosti, ne možemo se ne osvrnuti na neke od neiskorijenjenih pogrešaka prošlosti, što znači i sadašnjosti. Primijetit ćemo da su izravno vezane uz ljudske slabosti poput oholosti, sebičnosti i neumjerenih želja. Iz ovog treba uvijek iznova učiti upravo ono očigledno – da gubitak kontrole nad njima neizbježno vodi iskorištavanju drugih i iscrpljivanju prirode.

Zato svatko treba paziti da ne hrani pretjerane i u konačnici opasne želje jer time neizbježno sije loše posljedice i sudjeluje u ranjavanju korijena zajedničkog života. Također, treba izaći iz vlastite čahure i pronaći nesebične primjere ljudi oko nas. Vrlo brzo ćemo uvidjeti da ih je puno više nego što mislimo. Čvrsto uvjerenje u njihovo istinsko ljudsko i iskreno nastojanje da se iznađe rješenje za dobrobit svih dat će nam poticaj da i sami u njemu sudjelujemo. Ne zaboravimo da u svakome od nas tinja ona ista nada koja je uvijek vodila ljude prema sretnijoj budućnosti... 🏠

Uredništvo

NE PREDATI SE PESIMIZMU

Delia Steinberg Guzmán

Živimo trenutke u povijesti – koja obuhvaća živote svih nas – u kojima se događaji nezaustavljivo ubrzavaju i često ostavljaju dojam da potpuno izmiču našoj kontroli.

Znamo da trajanje vremena varira u skladu s unutarnjim stanjem kojim ga mjerimo. Iz tog razloga ne možemo, niti u životu ljudskih bića niti u povijesnom životu zajednice, izbjeći taj osjećaj nezaustavljive brzine, djelomično zato što se sve događa bez stanki koje omogućavaju disanje, a dijelom i zato što broj događaja diljem svijeta premašuje našu sposobnost asimilacije. Kada mislimo da smo nešto shvatili, ili barem izdržali, pojavi se još deset ili dvadeset stvari koje nas paraliziraju svojom količinom, dimenzijama i brzinom.

Nije potrebno biti stručnjak da bi se shvatilo o čemu govorim niti je potrebno navoditi mnogo primjera. Na sreću ili nesreću, učinkovitost medija omogućuje svakome da događaje iz bilo kojeg kutka svijeta doživi ne napuštajući vlastiti dom; da osjeti utjecaj boli, bijede, sukoba, ratova, smrti, nasilja, nesigurnosti, bespomoćnosti... Na svaku globalnu situaciju koja se dogodi – a to su one koje pune medije, koje će ući u povijest – postoje druge vrlo slične osobne situacije koje u malom ponavljaju ono što se događa u velikom. Te male stvari možda neće postati glavnom viješću, ali one nekome donose patnju. U malim ljudskim skupinama, u obitelji, među prijateljima, u svakodnevnim odnosima također ima agresije, boli, sukoba, bespomoćnosti i, nažalost, zločina i ubojstava.

Spomenuta brzina kojom živimo i kvaliteta onoga što živimo ponekad nas dovode do toga da se prepustimo pesimizmu. Čak i ako pokušamo biti objektivni i analizirati količinu i kvalitetu onoga što doživljavamo, krajnji rezultat je poražavajući.

Vjerujem, međutim, da nama ne dominira pesimizam ili negativan osjećaj života. Iako se može činiti da nas bespomoćnost ponekad paralizira, mi zapravo nismo poraženi.

Vidljivi su golemi naponi koje narodi i pojedinci ulažu kako bi se postigao dogovor, kako bi se moglo mirno disati, kako bi se zaustavio vrtlog i destruktivne i sterilne borbe. Istina, rezultati u mnogim slučajevima nisu ohrabrujući, ali bitna je ustrajnost da se započne stalno iznova dok se ne postignu željeni rezultati. Postoje i beskonačni dijalozi, naravno, do te mjere da se čovjek pita žele li države i ljudi uistinu postići dogovor, postoji li autentičan dijalog ili samo monolozi u kojima nitko nikoga ne sluša. Međutim, ne odustaje se, a to je dobar znak, postavljamo svjesni naše gluhoće.

Duboko u središtu svega što nam se događa nalazi se iskra svjetla, optimizma, nade u budućnost, nade u obnovu skladnog ritma života. Govorimo o boli, ali to činimo misleći na sreću koja nas očekuje... ako je želimo postići, naravno. Govorimo o ratu, ali činimo to sanjajući o miru. Osuđujemo nasilje jer volimo suživot, smeta nam netolerancija jer se uistinu želimo razumjeti.

Oni koji sadašnjost – iako je pomalo zbunjujuća i mračna – ne žive s tom iskrom nade, oni sadašnjost, a i budućnost, čine opasno negativnom. Oni koji osjećaju tu iskru oporavka, obnove, širokih i sigurnih puteva, grade dostojanstveniju budućnost usred poteškoća sadašnjosti. Podrazumijeva se da kao filozofi, i u ime te ljubavi prema mudrosti koja nas ohrabruje, čuvamo tu iskru, ma koliko ona bila mala, jer u njoj vidimo izvor svjetlosti za budućnost. ☸

S engleskog preveo: Željko Glodić

NAGONI I HUMANITET

Branko Zorić

Dogovor oko toga što ćemo smatrati stvarnim, a što fikcijom ili iluzijom, osnovno je polazište i razdjelnica slike svijeta. Pristavši u 18. i 19. stoljeću na to da će se stvarnim smatrati samo ono što pet osjetila može prepoznati, znanstvena je elita utrla put neograničenoj dominaciji osjetilnog. Tim je slijedom ujedno otvorena golema mogućnost manipulacije čežnjama, žudnjama i strahovima suvremenog čovjeka i dan je poticaj uobičajenim pratiteljima kultura u dekadenciji: ateizmu, materijalizmu i hedonizmu.

Danas živimo u svijetu višestruko podijeljenom u sveopćoj borbi za moć, gdje ono animalno i instinktivno¹ prečesto prevladava nad humanim. Humane

vrijednosti, one koje razlikuju čovjeka od ostalih bića na Zemlji, a koje se kroz kulturu manifestiraju kao kreativno izražavanje i čuvanje vrijednosti, pravednosti, ljepote i plemenitosti, danas su sve više marginalizirane.

Zaborav temeljnih životnih vrijednosti i zamagljivanje prirodnih zakona čine čovjeka neodgovornim za vlastiti život, a nedostatak poštovanja prema tim vrijednostima najbolji je put u animalno. Ovo zanemarivanje polako dovodi čovjeka do neravnoteže, osobnih poremećaja i depresija... i približava ga samom pragu samouništenja.

Temeljne nagone za održanjem života, natjecanjem i razmnožavanjem, duboko upisane u genetsku strukturu čovjeka, dijelimo sa životinjama. Međutim, čovjek prije svega mora razvijati humanu dimenziju svoga bića kroz brigu za vlastitu dušu. Tako čovjek održava humanu kondiciju pred stalnim pritiskom nagona koji

¹ B. Klaić: lat. *instinguere* – podbadati, poticati. Djelovanje izvršeno iz nesvjesne pobude, bez razmišljanja, obično bez svijesti o uzroku i cilju postupaka i načinu ostvarenja.

ga svojom tromašću vuku u animalno. Ako se ta budnost i pažnja prema duhovnom zapostave ili izgube iz civilizacije, tada ona tone u barbarstvo bez obzira na sav razvoj tehnologije.

Tradicionalna slika svijeta nas uči da smo u dugotrajnoj evoluciji razvijali aspekte minerala, biljaka i životinja, što nam je omogućavalo opstanak i razvoj. No, kao ljudska bića u evoluciji vrste sudjelujemo razvijanjem humaniteta, što je po prirodi čovjeka moguće samo svjesnim održavanjem pravilnog odnosa između humanog i animalnog, i to tako da prevladava ono humano. Taj je odnos u tradicionalnoj predaji predstavljen kao odnos jahača i konja, u kojem jahač predstavlja humani dio čovjeka, a konj njegov animalni dio.

Birajući ono čemu ćemo pokloniti pažnju, pridati značaj i svjesno ulagati napor, izgrađujemo sebe, a time i svijet oko sebe, što je naša temeljna dužnost i odgovornost. Hoćemo li slijepo popuštati nagonima ili ipak težiti ljudskom dostojanstvu, naše je hamletovsko pitanje.

IZMEĐU ISTINE I LAŽI

Promotrimo li pažljivije događaje koji obilježavaju naše doba, možemo vidjeti kako su u središtu medijske pozornosti nesreće, fanatizam, mržnja i strah, a ono dobro, humano i kulturno potisnuto je na sam rub društvene svijesti i savjesti. Manipuliranje masama dovedeno je do savršenstva kroz manipuliranje znanjem i informacijama, upravo poticanjem instinktivnog ponašanja te stvaranjem umjetnih potrošačkih potreba i navika. Sve to zamagljuje kriterije, zbunjuje običnog

čovjeka i omogućava suvremenu oligarhiju, tj. vladavinu bogate elite koja kolonizira cijeli planet. Budući da manjini osiguravaju privilegije, danas se kolektivne žudnje i strah obilato zloupotrebljavaju.

O tome kakav je današnji svijet još razgovjetnije govori statistika 20. stoljeća. Tako primjerice 8 od 10 vodećih znanstvenika nobelovaca radi za vojsku; manje od 1% stanovništva zemlje upravlja s više od 80% resursa; 200 milijuna ljudi je moderno roblje, bez ikakvih ljudskih i radnih prava; porezi su takvi da dvije trećine zarade ide državi, što je više nego ikada u poznatoj povijesti. 168 milijuna ljudi pobijeno je od strane vlastitih vlada, 40 milijuna ljudi poginulo je u ratnim sukobima 20. st., dok 2 milijarde živi na rubu egzistencije i pothranjenosti... 21. stoljeće ozbiljno se trudi da nadmaši te tragične podatke.

Čovjek se nužno mora zapitati što mu je činiti u tom i takvom svijetu: kako živjeti s time i biti čovjek? Pridružiti se grabežljivcima slijedeći zakon jačeg, vratiti se u čopor ili izabrati prividno teži i mukotrpniji put – biti čovjek na skroman, prirodan i dostojanstven način? Iskustvo naših prethodnika nas uči da je moguće živjeti u najnepovoljnijim okolnostima i biti čovjek, a tradicionalna slika svijeta prenosi modele i arhetipove prema kojima je ovo posljednje moguće i kako je to zapravo jedini put za čovjeka.

Bolje od jadikovanja i bolje od povlačenja jest uvidjeti pokretače te neprirodne slike svijeta te, shvativši da se njihova zlokobna sjena nadvija nad svakog čovjeka, uložiti napor za otkrivanje uzroka i uklanjanje njihovih posljedica. Jer, utapanje u masi i skidanje tereta individualne odgovornosti daje nam prividan oslobađajući osjećaj, ali je istovremeno i najčešći izvor stalno prisutnog iracionalnog nezadovoljstva koje rađa nasilje i glavni je izvor patnje i bijede suvremenog svijeta na svim razinama.

Hoće li naš svijet ostati pusta i prazna dolina suza i što ćemo ostaviti budućim naraštajima prvenstveno ovisi o nama, a ne o bilo čemu ili o bilo kome drugome. Odgovornost za vlastiti život i vlastito djelovanje jest nešto što kad-tad moramo prihvatiti da bismo izašli iz začaranog kruga boli i patnje, uspravili se i prohodali kao Čovjek...

Sveti tekstovi svih civilizacija i svi veliki filozofi govore da je napredak moguć jedino ako čovjek počne mijenjati sebe, svoje ponašanje pa tako i svoj karakter. Put evolucije čovjeka podrazumijeva življenje vrlina kroz davanje značaja onome što je temeljno ljudsko, onome što nas povezuje s božanskim u nama – s našom besmrtnom dušom.

PUT HUMANITETA

U drevnoj *Mahabharati* Krišna podučava svog učenika Arjuna o suštinskoj razlici između uma i razuma (a koje mi danas uglavnom poistovjećujemo) zasnovanoj na tome da je razum stalno pod uplivom osjeta i nagona koji ga podbadaju, dok um gospodari nagonima, jer je iznad njih.

Ta prividno mala razlika između uma i razuma, kojoj suvremenost ne pridaje gotovo nikakav značaj, odjekuje kroz kulturne tradicije staroga svijeta u mitovima i zaboravljenim učenjima. U njima otkrivamo tragove univerzalne mudrosti koja nam prenosi tajnu o našem postanku, smislu i svrši postojanja. Uči nas, dakle, humanitetu koji je uvijek vezan uz prihvatanje odgovornosti za vlastiti život i djelovanju u nastojanju da se bude čovjek kroz stalno usavršavanje. U protivnom smo samo stranci u prolazu, pojedinci bačeni u besmislen i beznačajan svijet, osuđeni na slobodu, kako su to stanje u crnim bojama opisali egzistencijalisti nakon Drugog svjetskog rata.

Put humaniteta put je borbenosti i pobjede nad samim sobom, uspostave samokontrole koja je od uvijek smatrana izrazom plemenite uljudenosti. Kao

što kultivirane biljke treba paziti, zalijevati i voljeti, a korov raste sam po sebi, tako je i s dvije strane ljudske prirode. Nagoni razvijani tijekom beskrajne evolucije jači su i lukaviji u borbi za svoje interese. To je onaj egoizam i borba za opstanak pod svaku cijenu. Naša nejaka svijest, prometejski dar bogova, opstaje ako se oko nje skrbimo i trudimo, te učimo koristiti tu potencijalnu snagu.

Klement Aleksandrijski, kršćanski filozof iz III. stoljeća, o tome kaže: "Spoznaća čovjeka je znanje o onome što jesmo i što smo postali, odakle smo došli i kamo ćemo stići, prema čemu težimo i što je naše spašenje, iskupljenje, što je naše rođenje i naša obnova."

Filozofija kao način života je znanje koje pomaže čovjeku shvatiti korijene, uzroke i posljedice ropstva nagonima i kao što kaže spomenuti kršćanski mistik: "Ozbiljna predanost idealima humaniteta i življenje u skladu s vrijednostima koje prepoznavamo, put je oslobođenja čovjeka od vanjskih i nutarnjih okova i dobar i provjeren način kako možemo promijeniti svijet... prvenstveno i istovremeno radeći na promjeni sebe."

EPIKUROV HEDONIZAM

Savjeti za sretan život

Marta Mihić i David Brajić

Kad za nekoga kažemo da je *hedonist*, obično mislimo na osobu koja se voli dobro zabavljati, predaje se užicima u hrani i piću te izbjegava bilo kakva odricanja u životu. Slične asocijacije stvara pojam *epikurejac*, kojem se još dodaje i značenje razvratnika.

Oba se pojma povezuju uz Epikura (341. - 270. g. pr. Kr.), često osuđivanog od vlastitih suvremenika, a i kasnije, da zagovara hedonizam kao puko tjelesno i osjetilno zadovoljstvo.

Jesu li epikureizam tako tumačili oni koji su tražili opravdanja za svoje prepuštanje užicima ili je to zato što iz fragmentiranog Epikurovog učenja¹ nije bilo

lako odrediti na kakvo je točno zadovoljstvo mislio upotrebljavajući pojam *hedone* (ἡδονή)?

U potrazi za srećom, suvremeni filozofi i tragatelji sve češće revidiraju stara filozofska učenja, tako da su danas Epikurova učenja vrlo popularna na internet-skim video kanalima. O epikureizmu se govori kao o prvom programu samopomoći, a o Epikuru kao o onom koji je davao praktične savjete za život ispunjen srećom i zadovoljstvom.

¹ Od tristo djela do nas je stiglo tek nekoliko citata razasutih po djelima antičkih pisaca, tri pisma o fizici, nebeskim pojavama i etici (Herodotu, Pitoklesu i Menekeju), koje je prenio Diogen Laertije zajedno s četrdesetak izreka i još nekim fragmentima; te izreke, poznate pod imenom *Gnomologium Vaticanum*, čuvaju se u Vatikanu. Najcjelovitije Epikurovo učenje prenio je epikurejac Tit Lukrecije Kar, rođen 170 godina nakon filozofove smrti, u svom djelu *De rerum natura*.

Što je zadovoljstvo?

Samo kad nema zadovoljstva, osjećamo neugodu, i samo u tom slučaju osjećamo potrebu za zadovoljstvom. A kad nezadovoljstvo ne osjećamo, onda nam više ni zadovoljstvo nije potrebno. I upravo zbog toga kažemo da je zadovoljstvo i početak i kraj blaženog života.

Epikur govori o dvije vrste zadovoljstva: *statično*, koje se može nazvati i duhovnim zadovoljstvom, te *zadovoljstvo u pokretu*, koje je prolazno. Duhovno zadovoljstvo osjećamo kad nismo uznemireni i kad nas ništa ne boli, a prolazno se odnosi samo na one trenutke u kojima neposredno osjećamo zadovoljstvo i sreću.

Onaj koji nije žedan, a miješa drugom medovinu, ne osjeća isto zadovoljstvo kao onaj koji je žedan pije.

Grčka riječ *hedone*, latinska *voluptas*, označava duhovno zadovoljstvo, ali i ugodan osjećaj koji struji tijelom. Ovo drugo je i životinja sposobna osjećati. Je li onda moguće da je ovaj filozof, kojeg je toliko citirao i hvalio Seneka, čiji su učenici jedni druge opominjali: *Čini uvijek tako kao da te Epikur gleda*, izvor ljudskog zadovoljstva smjestio u puko zadovoljenje naših animalnih poriva i prohtjeva, nagona i želja, tjelesnih i osjetilnih užitaka?

Vrhunac zadovoljstva je čisto i jednostavno uništenje boli... kaže Epikur.

Suprotno njegovu učenju, danas se naglasak stavlja na to da se uvijek mora osjećati zadovoljstvo. Sve drugo gotovo da nema nikakvu vrijednost za nas. Danas težimo neograničenom *zadovoljstvu u stalnom pokretu* i možda baš zato što je u pokretu, ono nam stalno izmiče kao pijesak kroz prste.

Našu žudnju za ovakvom vrstom zadovoljstva obilno rasplamsavaju naše želje.

Koje su želje potrebne, a koje su prepreka duhovnom zadovoljstvu?

Epikur razlikuje tri vrste želja:

- prirodne i potrebne,
- prirodne, ali nepotrebne,
- uzaludne i prazne.

Prirodna i potrebna je naša želja za hranom i domom. Međutim, kad prijedemo prirodne granice, proizvodimo nepotrebne želje, kao što su želje za skupom hranom, domom, odjećom. Iako je hrana nužna, skupa hrana nije potrebna. U skladu s tim, Epikur savjetuje i zagovara umjerenost.

Uzaludne su želje za moći, bogatstvom i slavom. Njih je teško zadovoljiti jer bez obzira koliko na tom planu posjedovali, uvijek želimo više. Predstavljaju lažna uvjerenja o tome što nam je zaista potrebno. Zato ih trebamo izbjegavati.

Ako su željene, a nisu ostvarene, sve nepotrebne i uzaludne želje stvaraju bol, a žudnja za objektima tih želja ne prestaje. Njihov izvor nalazi se u našim iluzijama i fantazijama i ako ne uspijemo razabrati potrebne od uzaludnih želja, teško ćemo se osloboditi njihova pritiska jer kako Ciceron kaže: *Žudnjama se ne može pronaći ni mjera ni granica*, a Epikur: *Ako budeš živio prema prirodi, nikad nećeš biti siromašan, a ako budeš živio prema svom umišljanju, nikad nećeš biti bogat.*

Epikur dalje savjetuje da *onaj tko te stvari promatra jasno i sigurno, umjet će svaki izbor i svako odbacivanje zadovoljstva dovesti u pravilan odnos prema tjelesnom zdravlju i duhovnom zadovoljstvu, jer su upravo ove dvije stvari cilj sretnog života.*

Gdje pronaći oslonac za jasno i sigurno razabiranje jednog od drugog?

U razboritosti, reći će Epikur.

Naša osjetila, iz kojih proizlazi osjetilni život, nužna su vrata kroz koja u naš nutarnji život ulazi sadržaj ovoga svijeta, sve što možemo vidjeti, čuti, namirisati, dodirnuti i okusiti. Ali, ona po svojoj prirodi nisu dovoljna za spoznaju sreće koju ljudsko biće može

dosegnuti. Plotin će reći da su *osjetila glasnici, a Inteligencija kralj*. Kad je neprijateljska vojska pred bedemima i prijeti im urušavanjem, čiji je potez odlučujući, glasnikov ili kraljev?

Za Epikura, kao i za Platona, razboritost je temeljna vrлина iz koje emaniraju sve druge, a sastoji se u ispravnom razabiranjju sredstava i postupaka koji nas vode k duhovnom zadovoljstvu, koje za posljedicu ima sreću, a koja nas od njega udaljuju i kao posljedicu stvaraju bol.

Ako nam je ona učiteljica, može se u tišini živjeti i ugasiti požar svih požuda. Jer požude su nezasitne i upropašćuju ne samo pojedince nego i cijele obitelji, a često razaraju i cijelu državu.

Razboritost je kruna svih vrлина i sve vrline su njezini dobri saveznici.

Savjetuje da budemo umjereni kako bi nam ono osnovno za život bilo dovoljno.

Samo komad kruha i čaša vode mogu predstavljati najveći užitak ako ih uzme gladan čovjek.

Savjetuje da budemo odlučni u odbacivanju prolaznih zadovoljstava kako bismo dušu i tijelo oslobađali od uznemirenosti i kako bismo podnosili napore koji nas oslobađaju od još težih napora. Da budemo ispravni u djelovanju i čestiti, jer time život postaje lagodniji, a zadovoljstvo potpunije.

Život ispravnog čovjeka najmanje ometa nespokojstvo, dok je život neispravnog čovjeka ispunjen najvećim nespokojstvom.

Mnogi se, zavedeni prolaznim zadovoljstvima i zbog nedostatka čvrstine u izborima, predaju užicima i nasladama te postaju robovi strasti ne misleći na posljedice. Treba znati uživati u onim zadovoljstvima koja za posljedicu nemaju bol. Do duhovnog se zadovoljstva dolazi odričući se mnogih prolaznih zadovoljstava.

Jer, vrline su tijesno srasle s ugodnim životom, i ugodan život se od njih ne može odvojiti...

Kako biti sretan?

Svi nastojimo biti sretni i zadovoljni. Za traženje sreće u materijalnim dobrima i zadovoljstvima, Epikur bi rekao da je to traženje sreće na pogrešnim mjestima, služenjem pogrešnim sredstvima...

Zbog toga je neophodno da svu pažnju poklanjamo onim stvarima koje nam pomažu da postignemo sreću; jer, imamo li to, imamo sve; ako sreće nema, sva su naša nastojanja upravljena na to da je postignemo.

Živeći skromno u Ateni u kući s velikim vrtom u društvu svojih prijatelja, učenika, *filozofa iz vrta*, kako su ih nazivali, Epikur je dao jedinstvene smjernice za sreću koje bismo mogli sažeti u nekoliko osnovnih

savjeta: uspostaviti mir unutar sebe – znači kloniti se prolaznih zadovoljstava, imati zadovoljene elementarne potrebe u životu i družiti se s prijateljima s kojima dijelimo ista stajališta o životu.

Od svega onoga što nam mudrost stvara da bismo osigurali sreću kroz čitav život, najveća je stvar stjecanje prijateljstva.

Ostalo je upamćeno da je na ulazu u njegov vrt postojao zapis: *Stranče, ovdje će ti biti dobro – najveće dobro ovdje je sreća.*

Biti sretan znači biti zadovoljan.

Tvrdeći, dakle, da je zadovoljstvo i kraj i svrha svega, mi ne mislimo na uživanje razvratnika i na druge naslade koje se sastoje u tjelesnom uživanju... Mi pod zadovoljstvom podrazumijevamo odsustvo tjelesnih bolova i duševnog nespokojsva.

U duhovnom se zadovoljstvu, kaže Epikur, nalazi i sreća jer ono donosi izostanak boli (*aponiu*) i izostanak uznemirenosti, strasti, duševnih boli i požuda (*ataraksiju*) – ideale kojima su težili i epikurejci i stoici.

Tko je zaista sretan?

Mudrac, reći će Epikur. On svoje požude uvijek drži u granicama i ne boji se smrti, zato uvijek ima više zadovoljstva nego boli. Svjestan je da cilj čovjekova života nisu prolazna zadovoljstva, nego ona duhovna

koja se nalaze u našim dužnostima. Mudrac živi bez ispraznih želja, tj. bez onih naslada koje priroda po sebi ne zahtijeva. Prošlosti se sjeća s ugodom, u sadašnjosti traži prilike, a budućnost mirno čeka. *Sudbina vrlo malo smeta mudracu.*

I kao što prilikom izbora jela za njega ne odlučuje veći obrok, nego bolji ukus jela, tako i on pokušava uživati ono vrijeme koje je najbolje, a ne najduže.

Za antičke je mudrace filozofija bila put kojim se dolazi do mudrosti, a filozof je bio onaj koji, kako i sama riječ kaže, voli (*filos*) mudrost (*sophos*) jer zna da je ne posjeduje, a htio bi je imati te traga za njom kao žedan za vodom.

Ono malo razasutih Epikurovih izreka poziva nas na istu potragu. Vrline koje već posjedujemo, udružene s razboritošću, pomažu nam odbaciti iluzije koje nam osjetila nude kao put k sreći...

Ja pozivam ljude na trajna zadovoljstva, a ne na prazne i besmislene odlike koje u sebi nose vrlo sumnjive nade u dobitak. ☺

NE ZABORAVI NA KOVČEG

Sveti čovječe, – reče jedan mladi iskušenik opatu Pastoru – srce mi je puno ljubavi prema svijetu, a duša čista od iskušenja nečastivog. Koji je moj sljedeći korak?

Opat zamoli učenika da pođe s njim u posjet jednom bolesniku kojem je bila potrebna posljednja pomast.

Pošto je utješio porodicu, opat zapazi neki kovčeg u jednom uglu kuće.

– Što je u onom kovčegu? – upita.

– Odjeća koju moj ujak nikad nije nosio. – reče bolesnikov nećak. – Uvijek je smatrao da će iskrsnuti prava prilika da je obuče, ali ona je na kraju istrulila tamo unutra.

– Ne zaboravi na onaj kovčeg. – reče opat Pastor svom učeniku kad izidoše iz kuće. – Ako nosiš u svom srcu duhovna blaga, počni ih odmah koristiti. U protivnom, ona će istrunuti.

Izvor: Maktub, Paulo Coelho

Odabrala: Suzana Mateša

DIGITALIZACIJA DRUŠTVA

Julian Scott

Možda su neki od vas tijekom *lockdowna* naišli na kratku priču E. M. Forstera pod nazivom *The Machine Stops* (*Stroj se zaustavlja*), koja je dospjela u novine zbog svog izvanrednog pretkazanja. Napisana 1909. godine, pet godina prije kataklizmičkog događaja Prvog svjetskog rata, autor opisuje buduću svijet u kojem se ljudi "samo-izoliraju", međusobno komuniciraju putem zaslona i mogu kontrolirati okoliš svojih pojedinačnih soba pritiskom na tipke kako bi si priuštili realistične osjećaje zvuka, mirisa i boje.

Sve to ne podsjeća samo na naša zajednička iskustva tijekom *lockdowna*, već i na općenitiji fenomen *digitalizacije* ("način na koji se mnoga područja društvenog života restrukturiraju oko digitalne komunikacijske i medijske infrastrukture") koji je pandemija Covid-19 samo ubrzala. Otkako se pojavio Covid-19, praktički je svačiji svijet postao digitaliziraniji: javni događaji, obiteljska okupljanja, sveučilišni programi pa čak i večernje zabave rutinski se održavaju putem Zooma ili sličnih mrežnih platformi. Kao i u Forsterovoj priči, u kontaktu smo s drugima, ali to nije sasvim isto: "Vidim nešto poput tebe na ovoj ploči, ali te ne vidim. Preko ovog telefona čujem nešto poput tebe, ali te ne čujem."

Ipak, ovaj fenomen bio je u tijeku i prije pandemije, posebno među mlađim ljudima, koji veliki dio svog života žive na društvenim mrežama ili igrajući računalne igre, dok su sve manje vješti u izravnoj komunikaciji "licem u lice". Čak i prije interneta, televizija je počela nagrizati tradiciju obiteljskog objedovanja a, kako je tehnologija napredovala, postalo je normalno da svako dijete ima televizor (danas računalo s internetskom vezom) u svojoj sobi.

Posljednjih godina digitalizacija je postala sve sofisticiranija i složenija, posebno s pojavom umjetne inteligencije (AI). Aplikacije su posvuda i za sve: pronalaženje srodnih duša, planiranje putovanja, bankarstvo, praćenje zdravlja i kondicije... Mnoge od njih olakšavaju

život – sve je tu, odmah dostupno – i potencijalno učinkovitije i profitabilnije za poslovanje. Postoje aplikacije za osiguranje automobila koje analiziraju kvarove na vozilu i procjenjuju štete, u mnogim slučajevima bez potrebe za procjeniteljem; razvijene su bolničke aplikacije za provjeru stanja pacijenata, što smanjuje pritisak na liječnike i medicinske sestre oko obilaska pacijenata.

Sve ovo ima smisla, ali postoje barem dvije opasnosti: dehumanizacija i gubitak privatnosti, kao i sigurnost podataka i "kontroliranost". Ovo posljednje vrlo je uznemirilo neke aktiviste iz digitalne industrije, poput bivšeg zaposlenika Googlea Tristana Harrisa koji se pojavljuje u dokumentarnom filmu *The Social Dilemma* (*Društvena dilema*) iz 2020. godine. Ovaj film pokazuje kako algoritmi, koji se koriste za maksimiziranje prodaje i širenje tržišta, mogu zapravo promijeniti i kontrolirati način na koji ljudi razmišljaju. Ljudi koji provode puno vremena na internetu mogu lako biti uvučeni u "ehokomoru"¹ i "mjehuriće" gdje dobivaju samo informacije koje im se sviđaju i s kojima se slažu, pa na kraju misle da je način na koji oni vide svijet jedini način. To posljedno može dovesti do polarizacije i potencijalno nasilja nad onima koji se usude razmišljati drukčije.

Druga je opasnost kada vlade imaju kontrolu nad ovom tehnologijom i koriste je za kontrolu svojih građana, što se već počelo događati u Kini, gdje je fenomen "socijalnog kredita" testiran u više područja. Ako se ne prilagodite, smanjit će vam se bodovi za dobivanje socijalnog kredita i postat će vam teško dobiti posao, a mogli biste postati i društveno izopćeni (uzgred, još nešto što se događa u Forsterovoj priči). Kao i kod sve tehnologije, problem nije u samoj tehnologiji, već u načinu na koji je ljudi koriste. Kao i u našem današnjem vremenu, "novac vlada" i tu nedostaje morala.

Nastavimo uživati i štedjeti vrijeme s našim aplikacijama, ali ne zaboravimo i ljudski aspekt, jer ono što život na Zemlji čini rajem ili paklom upravo su ljudska bića i odluke koje donosimo. 🏠

¹ Eho-komora metaforičan je opis grupiranja istomišljenika u zatvorene krugove u kojima se ne čuje ništa više ili ništa drugačije do vlastitog glasa ili mišljenja.

ZAGONETKE KAMENOG DOBA

Ivančica Krivdić

Znanstvena slika kamenog doba XIX. i prve polovice XX. st. prikazuje čovjeka nerazvijene svijesti koji se hrani polusirovim mesom, a oko tijela omotana životinjska koža i krzno služe mu kao odjeća. To je čovjek koji ne poznaje umjetnost i duhovnost, ne posjeduje tehnološka znanja i vještine, koji živi u špiljama i u zaklonima ispod stijena zbog čega je nazvan špiljskim čovjekom.

Međutim, nova istraživanja posljednjih desetljeća rezultirala su otkrićima koja bi mogla izmijeniti uvriježene stavove.

Neandertalski čovjek

Prema mišljenju znanstvenika neandertalski se čovjek pojavio u Europi i zapadnoj Aziji nakon drugog ledenog doba, prije nekih 200000 godina. Neandertalac je bio čovjek robusne građe, do 160 cm visine, jakih

nadočnih lukova na čeonim kostima i izbočene čeljusti bez izrazite brade. Novija istraživanja pokazuju da je imao mozak veličine mozga današnjeg čovjeka, što je prema klasičnim znanstvenim shvaćanjima dokaz visoke razvijenosti.

Neandertalci su živjeli do prije nekih 35000 godina kada su iznenada nestali. Konačna sudbina ovih ljudi nije poznata. Dio znanstvenih autoriteta smatra da nisu uspjeli preživjeti dolazak suvremenog čovjeka, *Homo sapiens*, dok drugi tvrde da su se međusobno biološki i kulturno stopili. Međutim, niti jedna od brojnih znanstvenih hipoteza, koje se iz dana u dan mijenjaju, nije ni potpuna ni sigurna.

Razdoblje između 200000 i 40000 godina, kada su neandertalci u Europi bili dominantni, naziva se razdobljem musterijanske kulture, prema bogatom francuskom nalazištu Le Moustier. Iz tog razdoblja

Pojava
neandertalaca
cca 200 000 g. pr. Kr.

Nestanak
neandertalaca
cca 35 000 g. pr. Kr.

poznato je i nalazište Salzitter-Lebenstadt u Saskoj, u kojem se nalazio ljetni logor lovca kamenog doba, kako ga se još uvijek naziva, i u kojemu je otkriveno nalazište kamenog alata: strugala, sjekira, noževa, kamenih čekića, fino uglačanih kugli od vapnenca, pješčenjaka ili kremenca. Položaj tih nalaza u slojevima govori da je čovjek u pravilnim razmacima napuštao to mjesto i redovito se tamo vraćao. Pronađeni su i pažljivo izrađeni tzv. lisnati kameni šiljci čiji oblik podsjeća na lovorovo lišće, a pretpostavlja se da su imali određenu obrednu ulogu.

Čovjek kamenog doba nije bio odjeven u sirovo krzno ili kožnatu pregaču. To mu ne bi dopustili ni glacialni klimatski uvjeti u kojima je živio. Možemo pretpostaviti da je njegova odjeća bila slična odjeći suvremenih arktičkih naroda. Od meko šavljene krzna bili su skrojeni kaputi, hlače, kape i cipele. Na nalazištima su pronađene brojne koštane igle različitih veličina kroz koje je probijena ušica. Za šivanje su vjerojatno služile životinjske tetive. U trima špiljama, u području švicarskog Säntisa kod St. Gallena (Wildkirchli, Wildmannlis, Drachenloch) na visini od 1500 do 2500 m, pronađeni su ostaci radionica za šavljenje kože.

Pored brojnih ostataka uobičajenih domaćinskih aktivnosti, istraživanja musterijskih koliba središnje Europe otkrila su ne samo ukrase od bjelokosti mamuta, ukrasne kuglice, ogrlice s perlama od školjki, bogato ukrašene dijademe, ukrašeno oružje i oruđe, već i zanimljive kipiće s ljudskim i životinjskim likovima u bjelokosti i kamenu.

Na ukrajinskom nalazištu Mezhirich, procijenjene starosti od 43000 godina, pronađene su mamutove kosti oslikane kompleksnim crvenim geometrijskim motivima čije značenje tek treba otkriti.

Gotovo sva nalazišta ljudskih ostataka iz kasnijeg ledenog doba su grobnice. Ti nam nalazi otkrivaju da su pokojnici polagani u zemlju uz određene obrede, najčešće u fetusnom položaju ili u položaju spavanja. U grob su stavljeni predmeti poput oružja, alata, nakita i hrane. U musterijskoj grobnici kod Regourdoua, Francuska, staroj 80000 godina, pokojnik je položen na neku vrst kamenog postolja i prekriven medvjedićim kostima. Upotreba crvenog okera kako bi se ukrasilo dno i strane jame pojavljuje se kasnije, prema kraju ovog neandertalskog razdoblja. Jedinstven je takozvani cvjetni grob na 15 m od ulaza u špilju Shanidar IV., Irak (60000 godina), u kojem je pokojnik prekriven cvijećem. Analiza peludi utvrdila je da pelud sedam vrsta cvijeća nije mogao biti unesen u špilju vjetrom ili drugim prirodnim načinom, već da je čovjek sahranjen uz neki oblik obreda.

Homo sapiens

Gornji i srednji paleolit Europe obuhvaća nekoliko kultura suvremenog čovjeka, Homo sapiensa. Od najvećih to su: aurignacijska kultura (35000 - 25000), gravetijanska (28000 - 22000), solutreanska (22000 - 18000) i magdalenijanska kultura (18000 - 10000).

Čovjek kamenog doba nije živio u špilji. Već u najstarijim europskim slojevima suvremenog čovjeka pronalazimo osnivanje trajnih naselja.

Na temelju istraživanja arheoloških ostataka rekonstruirane su kolibe i ljetna skloništa lovaca iz dolina i stepa Europe i Zapadne Azije koje su rashlađivali glacialni vjetrovi. Iako se radi o istim kulturama, postoje određene razlike između pojedinih područja. Tako su, naprimjer, magdalenijanci s područja Pincevent gradili sezonska skloništa lovaca sa šatorima poput današnjih

indijanskih tipija s drvenom konstrukcijom, a stalna naselja Perigorda bile su kolibe pravokutnog tlocrta s podovima popločanim oblucima iz obližnje rijeke. Magdalenijanci s područja Gönnersdorf gradili su okrugle kolibe prekrivene kožom s djelomično drvenom i koštanom konstrukcijom.

Na nalazištu Kostenki u Rusiji rekonstruirane su kolibe dugačke 35 m i široke 18 m u kojima je vjerojatno živjelo nekoliko obitelji. Ostaci pokazuju uobičajene kućanske aktivnosti: pripremu i kuhanje hrane, čišćenje poda, održavanje prostora za odmor.

Arheološki nalazi svakodnevnih uporabnih predmeta na području Europe i Zapadne Azije su veoma bogati. Dobro je sačuvano kameno oruđe od kremena, opsidijana, kvarcita i kvarca, bacači koplja, ručni kli-

novi, britve, noževi, male lopatice, sjekire, dlijeta, oruđa za rezbarenje s raznoliko oblikovanim šiljcima za rad, igle s ušicom, udice te nalazi harpuna, luka i strijele s kraja posljednjeg ledenog doba. Na većini magdalenijanskih bacača koplja, naročito na onima iz Pireneja, nalaze se izuzetno vješto napravljeni bogati ukrasi s izrezbarenim likovima životinja i simboličkim geometrijskim znacima.

Iako se smatralo da je keramika izum neolita, zbog čega se povezivala isključivo uz prve ratarske kulture, nedavno je na češkim arheološkim nalazištima Dolni Vestonice, Predmosti, Pavlov i Petrkovice otkrivena gravetijanska keramika stara 26000 godina. Pronađeni su kipići životinja i likovi Venera. Na nalazištu su pronađene dvije keramičke peći. Izrađujući replike ovih nalaza od lokalnih tala, arheolozi su morali postići temperaturu od 500 do 800°C, što zahtijeva prilično razvijenu tehnologiju. Smatra se da su kipići imali određenu obrednu svrhu.

Svijet čovjeka starijeg kamenog doba nije bio ispunjen tišinom. Pronađeno je nekoliko magdalenijanskih frula izrađenih od uskih i cilindričnih ptičjih kostiju. Na nalazištu Mzin (Ukrajina, 20000 godina) pronađen je čitav niz udaraljki i puhačkih instrumenata, te katanjeta izrađenih od mamutove kosti, ukrašenih ornamentima i obojanih okerom, ogrlice i dvije zvečke od slonovače. Instrumenti su se čuvali u zasebnoj nenaštanjenoj kući. Znanstvenici i glazbenici pokušavaju danas rekonstruirati ovu drevnu glazbu.

Kao što je već istaknuto, u umjetnosti se često javljaju apstraktni geometrijski znakovi čije nam je značenje podjednako zagonetno kada se radi o najstarijim nalazima iz razdoblja od prije 350000 godina (nalazište *Homo erectus* u Bilzingsleben, Njemačka), neandertalskom Bacho Kiro (Bugarska, 43000 g.) ili o najmlađim magdalenijanskim kipićima životinja i ljudi te oslikanim špiljama prepunim apstraktnih crteža iz vremena posljednjeg ledenog doba.

Slojevi aurignacijskog nalazišta Vogelherd u Njemačkoj, stari više od 30000 godina, otkrili su divljenja vrijedne životinjske kipiće izrađene od bjelokosti, a česti motivi su konj,

Ledena doba

Tragovi ledenih doba duboko su se urezali u lice našeg planeta. U doba najjače oledbe ledenjaci i ledene planine pokrivala su jednu trećinu svih kontinenata Zemlje. U Skandinaviji je, naprimjer, visina leda dosežala do 3000 m. Klimatska kolebanja, koja su uzrokovala širenje i povlačenje ledenih pokrova i pojedinačnih ledenjaka, izazvala su velike poremećaje u biljnom i životinjskom svijetu te neminovno utjecala i na život čovjeka.

Istraživanje samog kraja posljednjeg ledenog doba, odnosno zatopljenja koje je započelo prije nekih 11700 godina pokazuje koliko su klimatske promjene bile velike i iznenadne. Čitava promjena odvila se u roku od 1500 godina, a zatopilo je za 15°C, što predstavlja daleko dramatičniji preokret od svih scenarija našeg današnjeg globalnog zatopljenja. To je vrijeme ogromnih poplava i potopa u kojem se izmijenio čitav jedan svijet. U Europi izumiru brojne biljne vrste; od životinja mamut, divovski jelen megaloceros, pingvin, špiljski medvjed, špiljski lav, sabljasta mačka, los i mnoge druge. Upravo je taj zagonetni svijet kamenog doba ostao zabilježen i sačuvan u špiljskoj umjetnosti.

mačka, bizon i mamut, također iscertani geometrijskim znakovima. Stil ovih kipića, za sada najstarijih poznatih, pokazuje visok stupanj tehničke i estetske razine koju su dosegnuli narodi aurignacijskog razdoblja.

Na području od Pireneja do Sibira pronađeno je oko petsto kipića Venera, što govori o međusobnoj komunikaciji ovih ljudi i složenosti društvenih odnosa gravetijanske kulture.

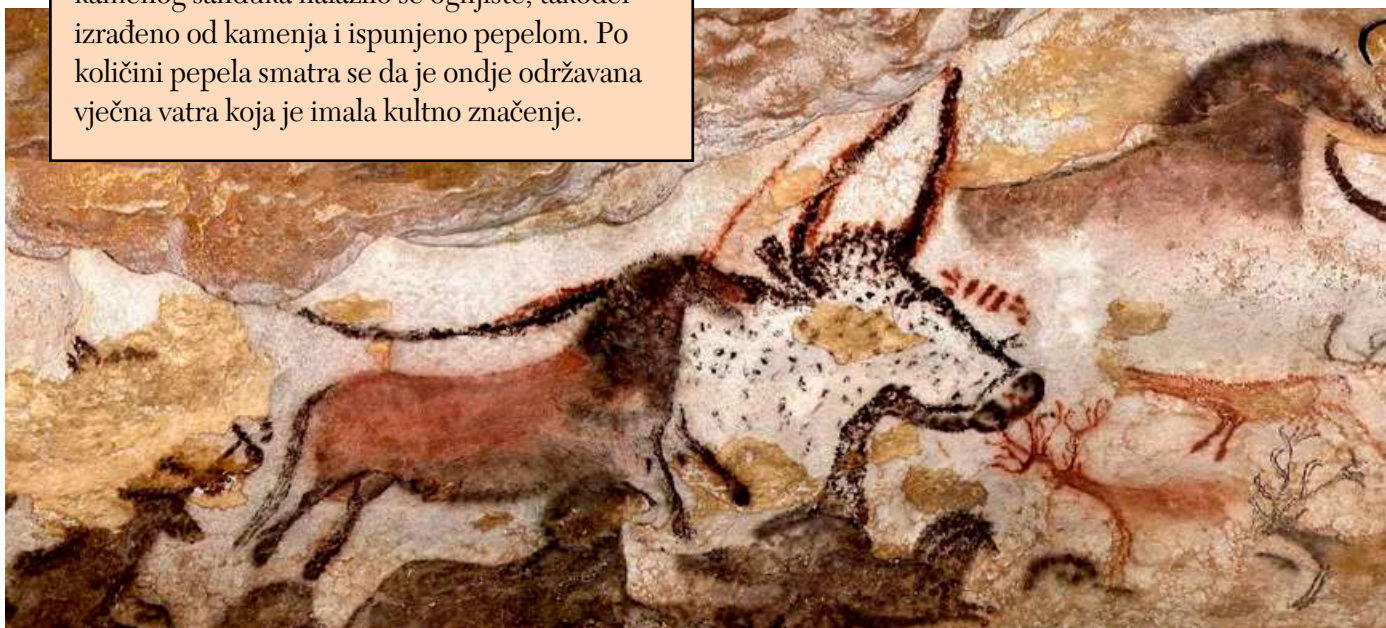
"Kult medvjede lubanje"

Medvjede lubanje pronalazimo u špiljama još iz vremena musterijanske kulture (80000 - 35000). U Švicarskoj, u brdovitim predjelima Šleske, u Franačkoj i na području Karavanki otkriveni su sanduci složeni od kamena te prirodne udubine u stijeni zagrađene kamenjem. U njima su se nalazile brojne medvjede lubanje.

U Zmajevoj jami, u švicarskim Alpama, pronađen je kameni sanduk pokriven pločama kojeg znanstvenici smatraju žrtvenim oltarom. U njemu se osim pažljivo razvrstanih kostiju nalazilo i sedam medvjedih lubanja. Kraj tog kamenog sanduka nalazilo se ognjište, također izrađeno od kamena i ispunjeno pepelom. Po količini pepela smatra se da je ondje održavana vječna vatra koja je imala kultno značenje.

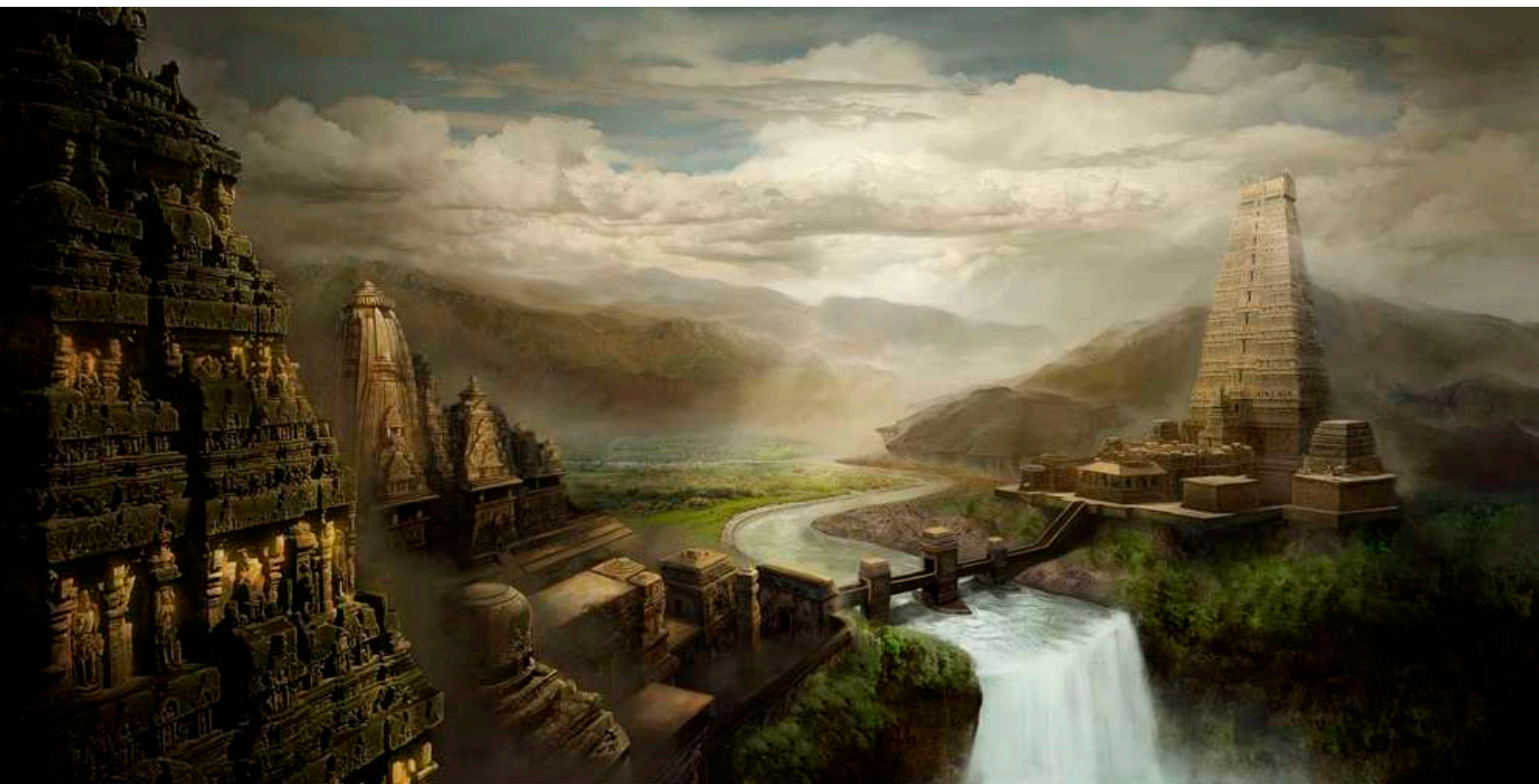
U posljednjim desetljećima prošlog stoljeća puno je truda uloženo u istraživanja ranih poglavlja života čovječanstva i mnogo toga je otkriveno. Sada znamo da je čovjek kamenog doba imao umjetnost visoke estetike, najrazličitija znanja i tehnološke vještine, te da je izvodio određene obrede. Znamo da su pojedine zajednice bile međusobno povezane i da su izmjenjivale svoja kulturna dostignuća.

Međutim, sva ova otkrića postavljaju nove zagonetke i potiču nova pitanja: Odakle potječu ova znanja? Iz još ranijih razdoblja? Tko su bili ti još stariji rukotvorci, umjetnici? Čovječanstvo je tada starije nego što mislimo... 🏠

DVARKA

INDIJSKA TROJA

Legendarni indijski grad Dvarka dugo je vremena, kao i Troja, smatran mitom. Arheolozi su naposljetku ipak pronašli njegove ostatke, potopljene ispod morske površine. Sve ukazuje na to da se radi o gradu koji je prema predaji osnovao Krišna, jedan od Višnuovih avatara.

Drevni tekstovi, kao što su *Mahabharata*, *Hari-vamsha* i *Purane*, spominju njegovo osnivanje, pažljivo planiranje i njegovu slavu. Jedan od tekstova opisuje Dvarku kao prosperitetan grad prekrasnih vrtova, visokih bedema i veličanstvenih palača. Kroz grad su prolazile široke ceste koje su povezivale trgove, stambene i poslovne dijelove grada, a poslovni dio ponosio se i važnom lukom. Zanimljivo, ti opisi odgovaraju nalazima istraživača, što navodi na zaključak da Dvarka nije samo mit, već dio povijesti.

U potrazi za izgubljenim gradom...

Potraga za potopljenim gradom započela je tridesetih godina prošlog stoljeća, iako su se veći pomaci dogodili tek u osamdesetima, kad su arheolozi otkrili Dvarku u Arapskom moru, uz sjeverozapadnu obalu Indije, u saveznoj državi Gudžarat.

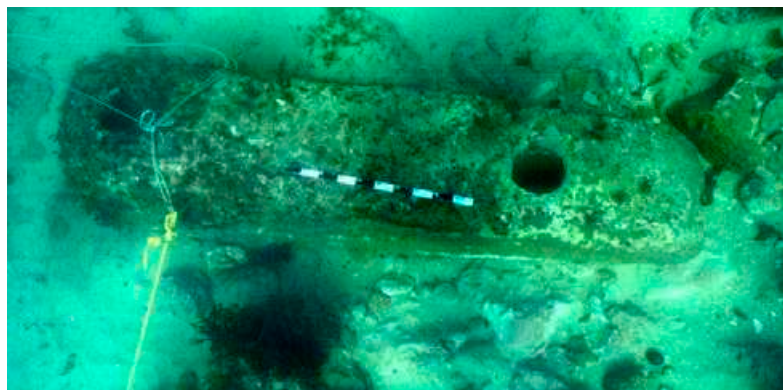
Nakon tog otkrića uslijedilo je višegodišnje proučavanje pod vodstvom skupine istraživača s Odjela za pomorsku arheologiju (*Marine Archeology Unit - MAU*) indijskog Nacionalnog instituta za oceanografiju, koje je dalo zanimljive rezultate. No, kao i kod mnogih drugih otkrića, i ovdje se pojavio problem datiranja. Znanstvenici Dvarku svrstavaju u razdoblje između 18. i 15. stoljeća pr. Kr., a njezin potop navodno se dogodio 1443. pr. Kr. Drevni vedski astronomski tekstovi pak navode da se potop dogodio 3102. g. pr. Kr., kad je

nastupilo sadašnje razdoblje Kali juge i kad je Krišna napustio zemlju. To znači da bi Dvarka morala biti stara barem pet tisuća godina!

Veliki potop

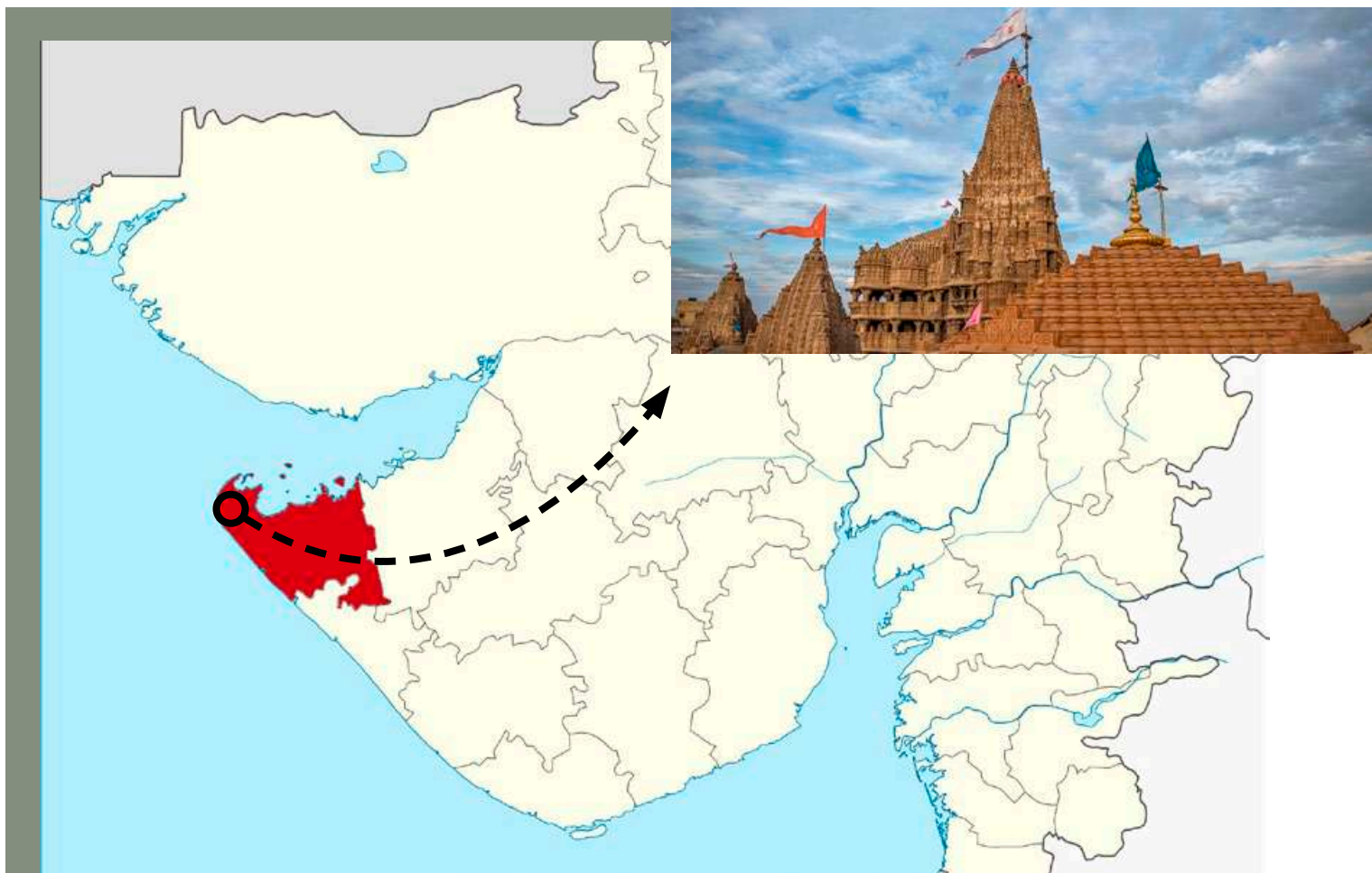
Potop, koji je navodno bio razlog nestanka grada, na slikovit način opisuje Arjuna, znameniti junak iz *Mahabharate*: *More, koje je zapljuskivalo obale, probilo je prirodne granice. Odjednom je poplavilo njegove lijepe ulice... Velebne zgrade nestajale su jedna za drugom. U samo nekoliko trenutaka sve je nestalo. Od grada nije ostalo ni traga. Dvarka je postala samo ime, samo uspomena.*

Mit o potopu prisutan je i u mnogim drugim civilizacijama i zapravo se ne radi samo o mitu, već, kao što smo vidjeli, o povijesti. Nisu nestajali samo gradovi, već i cijele civilizacije. Prisjetimo se Atlantide o kojoj je pisao Platon.

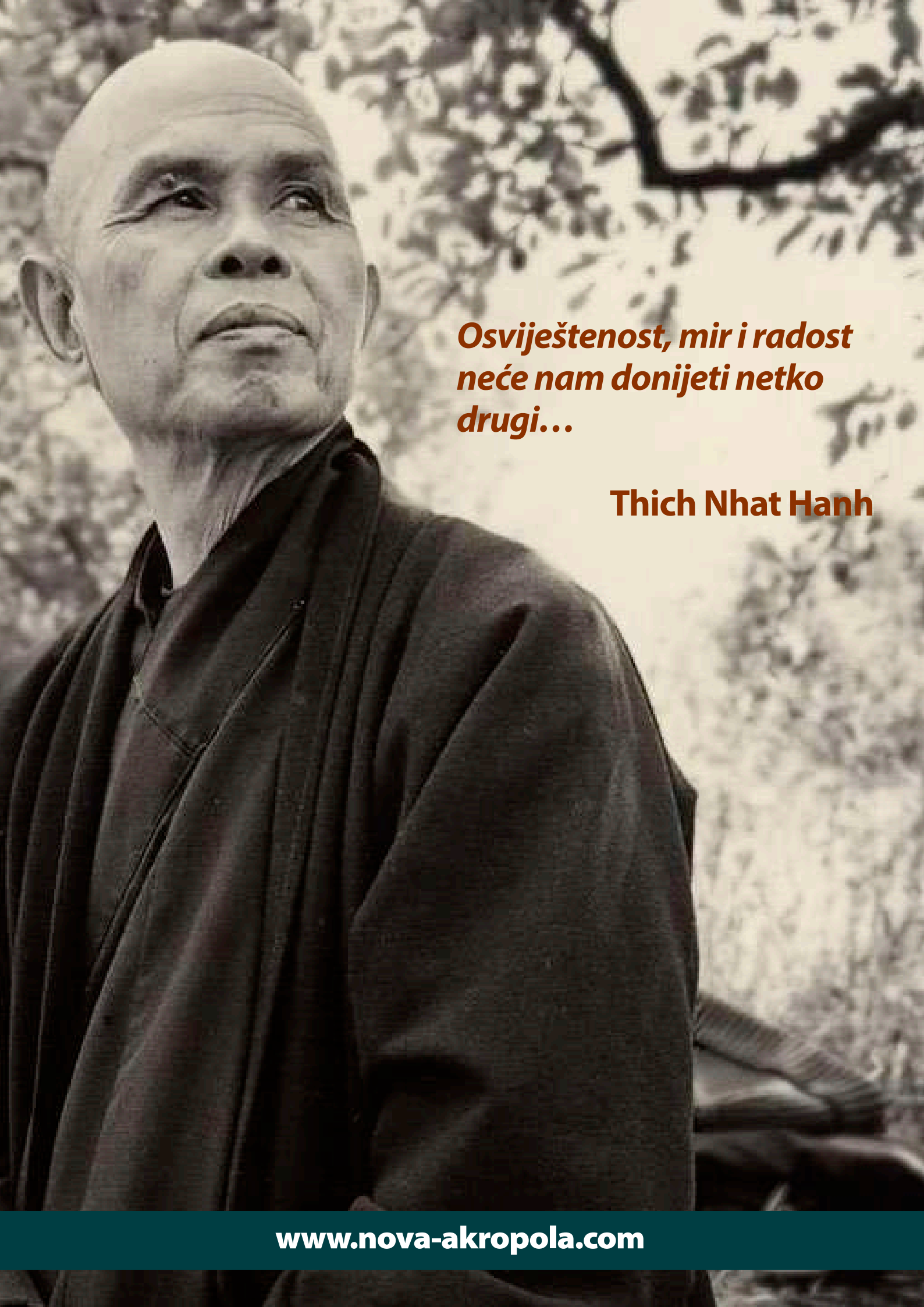

Možemo se upitati koliko gradova leži pod morem, koliko ih je još zakopano pod pustinjskim pijeskom? Zemlja neprestano mijenja svoje lice uslijed tektonskih aktivnosti koje uzrokuju potrese i vulkanske izljeve, te djelovanjem plima... Životinjski, biljni, ljudski svjetovi dolaze i odlaze – poput glumaca u novim ulogama, u novim vremenima, na novim mjestima i novim pozornicama. 🏠

Priredio: Andrej Praček

Današnji grad Dvarka, smješten na vrhu poluotoka Saurashtra u Arapskom moru, hindusko je sveto mjesto i hodočasničko središte poznato po brojnim hramovima. Glavni hram, Dvarkadhisha, posvećen je bogu Krišni kojeg se tu štuje pod imenom Dvarkadhish ili "Kralj Dvarke". Nalazi se na 12,2 metara nadmorske visine. Pretpostavlja se da je na mjestu tog hrama Krišna izgradio svoj hram, dok postojeći datira iz 16. stoljeća.

A black and white photograph of Thich Nhat Hanh, a Buddhist monk, looking upwards and to the right. He is wearing traditional Buddhist robes. The background is a soft-focus image of trees and foliage.

***Osviještenost, mir i radost
neće nam donijeti netko
drugi...***

Thich Nhat Hanh